

Et linnupojukesel oleks oma pesakastis hea kasvada

Ilmaletulekuga algab pikk aeg, mille vältel noor pisike inimene areneb ja küpseb. Lapseea võime jaotada mitmeks osaks.

Vastsündinuiga kestab esimese elukuu. Imikueas hakkab laps oma ümbrust tajuma, esemeid haarama ja nendega tegelema. Ta õpib roomama ja istuma. Väikelapseeas omandab laps käimisioskuse. Mängides muutuvad osavamaks tema käed, suhtlemises teiste laste ja täiskasvanutega arenevad mõtlemine ja kõne. Lasteaias see areng kestab.

Kuuendal või seitsmendal eluaastal algab kooliiga. Laps hakkab järjekindlalt eluks vajalikke teadmisi ja oskusi omandama. Kujunevad tahe ja iseloom, maailmavaatelised ja isiklikud hoiakud.

Mida noorem on laps, seda raskem on otsustada tema vaimse arengu üle. Teisalt on aga väga oluline, et lapse arengu hindamine saaks toimuda, sest nii saame osutada lapsele vajalikku abi juba tema varases eas. Seega saame leevendada/ kõrvaldada lapse olemasolevaid ning ennetada ka sekundaarseid probleeme või muresid eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja kogemuste kaudu.

Üks kõige olulisem märksõna kasvatus-ja õppetöös on lapsekesksus. Sellest tulenevalt on keskpunktis laps. Üha sagedamini erivajadusega laps. Laps tema tugevate ja samas ka tuge vajavate külgedega. Tuleb lähtuda arusaamast, et iga laps on eriline ning igal lapsel võib tekkida pika – või lühiajalisi probleeme.

Pedagoogiline lähenemine lastele tähendabki seda, et professionaalid teevad hästi oma tööd. Alushariduse ülesanneteks on luua soodne keskkond eelkoolialiste laste arenguks ja nende kooliküpsuse kujunemiseks, selgitada välja laste eeldused ja toetada nende kujunemist võimeteks; aidata kompenseerida arenguraskusi; aidata vanematel valida õppeprogrammi ja kooli, mis sobiks lapse eripäraga ja arvestaks tema arengutaset, kui laps jõuab kooliikka.

Toetudes eelnevale toon välja mõned olulised ja murelikud kohad, mida lasteaiaõpetaja peab oma tööd tehes silmas pidama.

1. Tähtis ja vajalik on tavalasteaias eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja, sest tema saab väga palju eriabi vajavat last ja temaga seotud lapsevanemat aidata ning juhendada.
2. Kõik lapsele olulised ja tähtsad inimesed peavad tegema lapse edu nimel koostööd.
3. Lapse probleemidega on oluline tegeleda, et laps saaks koolis hiljem hästi hakkama.
4. Lapsevanem/ vanemad vajavad lapse arengut puudutavates küsimustes lasteaiaõpetaja kui spetsialisti nõustamist
5. Erivajadusega laps saab, võib ja peabki tavalasteaia tööst osa võtma(Siinkohal lisan, et erivajadusega lapse mõiste sisaldab nii puudega last kui andekat last, kuid pikemalt nende mõistete sisul seekord ei peatu).

Nüüd mõned kitsaskohad, kus ja kuidas last/ lapsi aidata tuleb.

- Nagu öeldud on tarvis lasteaiaõpetaja kui spetsialisti erioskusi, olles nii abiks koostöö organiseerimisel, läbiviimisel, kontaktide loomisel lastevanemate ning lasteaiaõpetajate vahel. Eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja aitab vaadelda ja uurida last tema keskkonnas, et saada teada lapse võimed, oskused, huvid, kalduvused. Samas kaardistab eriettevalmistuse saanud

lasteaiaõpetaja ka lapse nõrgemad pooled, et vastavalt lapse suutlikkusele koos tema juhendajaga tugevamaks kasvada.

- Mureks on aktiivsus ja/ või passivsus.

Mõned lapsed on hüperaktiivsed, teised jälle ülitagasihoidlikud

Üliaktiivsus ehk hüperaktiivsus võib olla probleemkäitumine ehk segav asjaolu, aga sageli ka andeka lapse rahulolematuse ümbritsevaga ning suur infovajadus. Seega on väga raske ära tunda, mis on mis ning eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja on siinkohal tubli olukorra selgitaja ja toetaja. Nii võib laps saada abi lasteaiarühmas, individuaaltundides ja kodus, kui oleme osanud teda õigesti märgata.

Üsna tihti jäävad märkamatuks lapsed, kes on tagasihoidlikud. Nad ei jää meile silma, nad ei sega kunagi kedagi, käituvad kenasti, mängivad omaette, räägivad vähe. Need lapsed vajavad jälgimist ning eritegemist, sest emotsionaalsed, sotsiaalsed ja kõne/ keeleprobleemid hakkavad takistama hilisemat õppimist koolikeskkonnas. Ja jällegi saab aidata eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja, kelle ülesandeks on last julgustada, jälgida teda rühmas, teha individuaalset tööd. Kindlasti saab eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja nõustada nii lapsevanemat kui ka teist lasteaiaõpetajat, oma kolleegi.

- Kakskeelsus ja/või mitmekeelsus.

Probleem on tõsine ja mitmetahuline, tekitab segadust ja nõrdimust, sest kokku põrkuvad erinevad kultuurid ja temperamendid, lisandub mõistmatust nii lasteaiaõpetajate kui laste poolt. Lapsed tahavad üksteisega suhelda, mängida, koos laulda, koos voolida, rebida jne. Arusaamatus teise kõnes ning tahtmistes võib viia agressiivsuseni tegudes. Lapsevanemad aga soovivad, et laps õpiks keelt ja neil on ju õigus. See on tähtis. Laps muutub aga õnnetuks, tema ei tea midagi soovidest. Siinkohal vajab pidevat abi nii lapsevanem kui laps. Võõras keelekeskkond tekitab enamasti arenguprobleeme ja seega vajab laps lisaabi, konsultatsioone ja nõustamist. Iseäranis suur probleem tekib koolivalikul.

- Koolieelne aeg

Teame, et laste puudulik lugemisoskus on hilisemate õpiraskuste allikas. Seega jõuame taas varase probleemi avastamise juurde ehk siis varase sekkumise juurde. Hädavajalik ennetav diagnostika, kus varane korrigeerimine annab lapse edasiste oskuste korrigeerimisele parema prognoosi. Jällegi saab aidata eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja nõustades vanemaid, nõustades pedagooge, ka lasteaiajuhatajat, et suunata ning aidata ikka ja jälle last. Enne kooli on võimalik aidata last, kellel pole lugemisoskuste eeldused välja kujunenud, kellel on probleeme kognitiivse arenguga, kes vajab tuge emotsionaalsel- ja sotsiaalsel pinnal.

Laps võib vajada teraapilist tegelemist.

Kui lugemisoskuse edenemisel on tähtsad lapse arengu üldised aspektid, nagu motivatsioon, tähelepanu, töövõime, lugemise ja kirjutamise olemuse mõistmine, kõne üldine areng, eriti foneemikuulmine ja hääldamine, optiline taju ja orienteerumine ruumis, seosed nägemis-, kuulmis- ja kinesteetiliste kujutluste vahel, lisaks ka lause ning sõnavara valdamine, siis saamegi teada, mida on tarvis just lasteaialapsele, et ta eduelamust kogeda saaks.

Tähtsad valdkonnad, mida tuleb töös lastega silmas pidada ja treenida:

- Tähelepanu ja meeldejätmise
- Taju ja tunnetamine
- Vaatamine ja nägemine
- Kuulmine ja kuulamine

- Mõtlemise arendamine
- Ümbritseva kogemine
- Kõnearendus
- Suhtlemisoskus

Mida paremini saab laps enesega hakkama, seda õnnelikum ta on.

Olen küll toonud välja väga murelikud kohad, aga kindlasti saab keskenduda lahendustele, aidata neidsamu kitsaskohti leevendada ja seeläbi juba ongi last aidatud. See on hoiak ja valmisolek tegeleda lastega, kes vajavad eriabi. Kui me teame, millega tõsiselt tegelema peame ning saame oma positiivsele hoiakule ning positiivsetele tegemistele kinnitust, siis on suur samm astunud.

Siit tulenevadki minu hästi lihtsad soovitusel, mida eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja saab edastada lapsevanematele ja teistele lastele lähedastele inimestele ja muidugi mõelda nendele terakestele oma igapäevast tööd tehes ka ise:

- 1. Armastage last/lapsi, näidake ja öelge seda neile**
- 2. Kallistage last/lapsi**
- 3. Nautige tema/ nende kasvamist**
- 4. Kõnelge lapsega/lastega palju**
- 5. Laulge lapsega/ lastega**
- 6. Küsige nõu, konsulteerige, kui tunnete, et seda oma lapse eduka arengu nimel vajate, ärge mõelge, et peate kõike teadma**
- 7. Võimalusel võtke lapsele/lastele lemmikloom**
- 8. Jälgige lapse/laste arengut**
- 9. Kommenteerige ka oma tegevusi lapse kuulates**
- 10. Paluge sugulastel või tuttavatel lapsele kirju kirjutada**
- 11. Mängige kõnemänge(n. Missugused sõnad algavad „M“ häälikuga?)**
- 12. Lugege koos lapsega silte, reklaame jt. lühitekste**
- 13. Joonistage koos lapsega. Kirjutage joonistuse juurde pildil olevaid asjade nimetusi**
- 14. Lubage lapsel kritseldada ja temale omasel kombel joonistada**
- 15. Vastake alati lapse küsimustele. Kui mõni asi on Teilegi keeruline, otsige vastust koos**
- 16. Arutlege, mis võiks olla mõne sõna taga. N. ARST, POLITSEINIK, LENNUJAAM**
- 17. Lugege oma lapsele hästi palju muinasjutte. Hiljem küsige, kellest/ millest muinasjutt kõneles.**
- 18. Lugege muinasjutt lindile, et vajadusel laps ise seda kuulata saaks. Oluline on siinkohal emotsionaalne pool - lapsele lähedase inimese hääl ja tunnetus**

Eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetajal tuleb anda lapsevanemale võimalus koostööks ehk siis suunata lapsevanem küsimusteni:

- Mida minu laps oskab?
- Mida minu lapsele meeldib teha?
- Missugustel aladel on tal häid eeldusi areneda?
- Kuidas minu laps tuleb toime igapäevaste asjadega?
- Kuidas minu laps suhtleb?
- Kellega minu laps suhtleb?
- Kuidas minu laps suhtleb täiskasvanute maailmas/keskkonnas?
- Kuidas minu laps omandab uusi oskusi ?
- Missugustes tegevustes vajab minu laps abi?
- Mida peaksin ette võtma, et minu laps saaks paremini hakkama?

- Missugused tähtsad probleemid on minu lapse elus tulemas?
- Missugused tähtsad probleemid on pere elus tulemas?
- Mida minu laps vajab just praegu?

Sageli võib laps vajada lisaks ka logopeedi. Logopeede ei peaks pelgama, pigem usaldama. Logopeedi poole võib pöörduda, kui:

1. lapsel on kõnehäälivate kasutamise oskus väiksem ealise normi piirist. Kõnes ilmneb see häälivate ärajätmise, moonutamise, asendamise või ringipaigutamise kaudu;
2. laps ei räägi eakohaselt lihtsate sõnade ja lausetega: jätab ära lauselõppe, teeb mitmesuguseid vigu sõnade kasutamisel, jutustamisel ei oska sündmusi järjestada;
3. kõnest arusaamine ei ole eakohaselt arenenud: esimesel eluaastal ei reageeri laps tuttavatele nimedele, 1,5 aastasel ei oska nimetada tuttavaid ümbritsevaid objekte, 2 aastasel ei saa aru talle esitatavatest lihtsatest nõuetest. Hiljem ei saa aru eitusest, küsimustest, võrdlustest, samuti hääletoonist ja/või žestidest;
4. lapsel võib esineda kogelust, kõnehirmu vm.

Seega jällegi saab eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja anda soovitusel lastevanematele ja teistele lapsele/lastele lähedastele inimestele:

- Otsige abi, kui teile tundub, et lapse kõne ei ole korras
- Halb kõne saab takistuseks lapse hilisemas elus, seetõttu ei tohi jätta lapsele vigast häälidust
- Osalege ise aktiivselt oma lapse kõneravis. Toetage ja julgustage last abi vastu võtma
- Tõsisel kõnepuudel ei parane iseenesest. Ärge lükake ravi edasi.
- Sageli on vaja lisaks ka teiste spetsialistide abi. Ärge muretsege, nad tegutsevad ühise eesmärgi nimel.
- Kõneprobleemid takistavad lapse edasijõudmist koolis. Võtke kohe asi ette, kui märkate eripärasusi
- Ka ise väljenduge selgelt ja täpselt, kui lapsega kõnelete. Pole tarvis kiirustada.

- Erivajadusega lapsi on lasteaedades üha rohkem.

Seega vajatakse lasteaias ka rohkem nõustamist. Eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja töö on olla töö ja tegevuste suunaja ja toetaja, et erivajadusega laps ja rühm koos hakkama saaksid. Lisaks vajavad need lapsed individuaaltunde ja toetust rühmategevustes. Vajadusel koostab eriettevalmistuse saanud lasteaiaõpetaja ja lastevanemate koostöö tulemusena lapsele individuaalse arenguplaani. Töö eesmärk on täidetud, kui erivajadusega laps koos teistega rühmas igakülgsest areneb. Kahtlemata on erivajadused vägagi erinevad ja kõik erivajadusega lapsed ei sobi tavalasteaeda, kuid siiski õpitakse sel moel üksteist paremini tundma ning hilisemas elus pole üheskoos suureks sirgunud erinevate võimete ja võimalustega lapsed enam nii *nurgelised*. Ka tolerantsus on see, mida tuleb õpetada. Seepärast tuleks ka tervete lastevanematel mõista ning toetada kõiki lapsi ning nende arengulisi iseärasusi.

- Eriettevalmistuseks pürgiva lasteaiaõpetajana (skeem 1) püüa iseend analüüsida.

Missugused on sinu(1) isiksuseomadused, missugused on sinu tugevad ja nõrgad küljed,(2)missugused on sinu tõekspidamised nii lapse kui ka iseenda suhtes,(3)missugused on sinu arendus-ja õpetustegevused, mida teed koos lapsega ning mis see siiski on, mida lapsed sinult õpivad. Tehke seda ülima austusega enda ja lapse vastu. Küllap selgub mitmeid alasid, kus tuleks ennast veidi ümber hinnata, kuid kindlasti on mitmeid tahke, mis teid positiivselt üllatavad..

Vaata ja mõtiskle järgmise skeemi järgi:

Skeem 1.

Kokkuvõte

Lapsevanem on oma lapse esimene õpetaja. Väikese inimese areng- emotsionaalne, sotsiaalne, hariduslik ja hilisemas elus ühiskondlik heaolu ning toimetulek sõltuvad nii vanematest kui ka lapse juhendajatest. Esmalt peab teadma abivajava lapse võimeid, vajadusi, tema iseärasusi, aga ka kõne ja keele kasutamise taset ja psühhomotoorseid oskusi. Seejärel saab tema arengut parimal viisil toetada.

Lasteaiaõpetaja kujundab laste mänguks, õppimiseks, vaimseks, kehaliseks, sotsiaalseks, emotsionaalseks, kõlbeliseks ja loovuse arenguks soodsa õhkkonna. Lisaks oskab lasteaiaõpetaja laste arengu toetamisel kasutada nende sisemist aktiivsust vallandavaid meetodeid, kujundada esmaseid õppimis- ja tööharjumusi. Lasteaiaõpetajat saab usaldada, aga lasteaiaõpetaja vajab kindlasti ka nõustamist ning kindlust omas töös. Seega vajab ta tuge eripedagoogi / logopeedi näol, et toetuda positiivsetele võimalustele laste arenguga seotud tegevustes. Lasteaiaõpetaja suudab tagada lapse sujuva ülemineku lasteaiaast kooli, kui lapsevanem usaldab üheltpoolt õpetust lasteaia ja teisalt võtab ise osa oma lapse/ laste suunamisest ja arendamisest.

Kirjutamis/ lugemisraskuste peamiseks sümptomiteks on: raskused eneseväljendusega, tähelepanematus, hajuvus, võimetus täita juhiseid. Keeruline on tähtede selgekssaamine, aegade kategooriate (eile, homme, hiljem jne.) ja parem-vasaku mõistmine, kehvad on mänguoskused. Probleemid kirjutamise, lugemise ja ka numbrite õppimisega avalduvad juba eelkoolieas ning

seepärast tuleb lapsi nende arengus individuaalselt aidata. Abistajateks nende probleemide puhul on logopeed, eripedagoog, lasteaiaõpetaja, kes koostöös lapsevanemate ning tugiisikutega lapse positiivsele arengule ka aluse panevad.

Oluline on meeles pidada, et lapsed, kellel on raskused kirjutamise ja lugemisega saavad ka täiskasvanuks ja nende probleemid alati ei kao. Sellest tulenevalt on vajalik ka enesekindluse arendamine ja selle väljakujundamine koos õppimis-ja töötamisharjumustega juba koolieas.

Kõige olulisemaks pean töös lastega:

- Eduelamust õppimisest kui tööst ja laste rõõmsat hoiakut, sest endast lugupidamine ja eneseusaldus on olulised omadused, mida laps vajab, et temast saaks enesekindel täiskasvanu.
- Individuaalset tööd, kus tähtsal kohal on lapse isiksuse arendamine nii taju, mõistmise kui mõtlemise poolelt.

M. Padriku, K. Plado, M.Vesiko mõtetele toetudes edasi mõtelnud
Ingrid Veskiväli

Vaata lisaks
Ingrid Veskiväli:

- 1. Mõtlemiseks ja mõistmiseks I osa 2003**
- 2. Mõtlemiseks ja mõistmiseks II osa 2004**